

الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية

الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية
م.م. نوران حمزة خليل
جامعة كركوك، كلية التربية للعلوم الإنسانية، قسم اللغة التركية
noranhamza@uokirkuk.edu.iq

الكلمات المفتاحية: اللهجة التركمانية العراقية، الألفاظ الدخيلة العربية والفارسية، التغير الدلالي.

كيفية اقتباس البحث

خليل , نوران حمزة , الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، آذار ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ٣.

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered مسجلة في
ROAD

Indexed مفهسة في
IASJ

Common Loanwords With Different Meanings Between The Iraq Turkmens Dialect And The Turkish Language

Noran Hamzah Khaleel

KirkukUniversity /Faculty of HumanitiesEducation, Department of
Turkish Language

noranhamza@uokirkuk.edu.iq

Keywords : Iraqi Turkmen Turkic, Arabic and Persian Loanwords, Semantic Change.

How To Cite This Article

Khaleel ,Noran Hamzah ,Common Loanwords With Different Meanings Between The Iraq Turkmens Dialect And The Turkish Language , Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, March 2026,Volume:16, Issue 3.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

Iraqi Turkmen Turkic has historically developed through intense contact with Arabic and Persian, a process that has left noticeable traces in its lexicon, particularly with regard to loanwords. Although it shares common historical roots with Turkey Turkic, the persistence of these two Turkic varieties in different geographical and sociocultural environments has resulted in divergence within the semantic domains of certain shared lexical items. This study examines such divergence through nominal loanwords of Arabic and Persian origin.

The data of the study are drawn from local Turkmen dictionaries, Persian–English dictionaries, Arabic monolingual dictionaries, and standard lexicographical sources of Turkey Turkic. The lexical items analyzed were first evaluated with reference to their core meanings in Arabic and Persian, and

subsequently examined comparatively in both Turkic varieties using a semantic-comparative approach. In addition, data from old Turkic and Middle Turkic texts were utilized to shed light on the historical background of the observed semantic changes.

The findings demonstrate that Arabic and Persian loanwords shared by Iraqi Turkmen Turkic and Turkey Turkic have undergone processes such as semantic narrowing, broadening, and shift over time. These semantic differences are closely associated with regional language contact, divergent linguistic environments, and distinct paths of dialectal development.

الملخص

طوّرت التركية التركمانية العراقية عبر التاريخ في تماسٍ مكثّف مع اللغتين العربية والفارسية، وقد ترك هذا التماس آثارًا واضحة في المعجم، ولا سيما في الألفاظ الدخيلة. وعلى الرغم من اشتراكها مع التركية في تركيا في جذور تاريخية واحدة، فإن استمرار هذين المتغيّرين اللغويين في بيئات جغرافية واجتماعية-ثقافية مختلفة أدّى إلى تباعد في الحقول الدلالية لبعض الألفاظ المشتركة. وتتناول هذه الدراسة مظاهر هذا التباعد من خلال الأسماء ذات الأصل العربي والفارسي.

يعتمد البحث في مادته على معاجم تركمانية محلية، ومعاجم فارسية-إنجليزية، ومعاجم عربية أحادية اللغة، فضلًا عن المعاجم القياسية للتركية في تركيا. وقد جرى تحليل الألفاظ المشمولة في الدراسة بالاستناد إلى معانيها الأصلية في اللغتين العربية والفارسية، ثمّ قورنت استعمالاتها في كلّ من التركية التركمانية العراقية والتركية في تركيا وفق منهج دلاليّ مقارن. كما استُعين بمعطيات مستخلصة من نصوص التركية القديمة والتركية الوسطى للكشف عن الخلفية التاريخية للتغيّرات الدلالية.

وتبيّن نتائج الدراسة أنّ الألفاظ الدخيلة ذات الأصل العربي والفارسي، المستخدمة بصورة مشتركة في هذين المتغيّرين اللغويين، قد خضعت عبر الزمن لعمليات من قبيل تضيق المعنى وتوسيعه وانزياحه، وأنّ هذه الظواهر ترتبط ارتباطًا وثيقًا بعوامل التماس اللغوي الإقليمي واختلاف البيئات اللغوية ومسارات التطور اللهجي.

Irak Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Farklı Anımlı

Ortak Alıntı Kelimeler

Öğr. Üyesi. Nuran Hamza Halil

Kerkük Üniversitesi, İnsanî Bilimler Eğitim Fakültesi, Türkçe Bölümü,

norhamza@uokirkuk.edu.iq

Özet

Irak Türkmen Türkçesi, tarih boyunca Arapça ve Farsça ile yoğun temas içinde gelişmiş; bu temas, dilin söz varlığında özellikle alıntı kelimelerde belirgin izler bırakmıştır. Türkiye Türkçesiyle ortak tarihî köklere sahip olmasına rağmen, iki varyantın farklı coğrafyalarda ve sosyokültürel çevrelerde varlığını sürdürmesi, bazı ortak kelimelerin anlam alanlarında ayrışmaya yol açmıştır. Bu çalışma, söz konusu ayrışmayı Arapça ve Farsça kökenli isim soylu kelimeler üzerinden incelemektedir.

Araştırmanın veri tabanı, yerel Türkmençe sözlükler, Farsça–İngilizce sözlükler, Arapça–Arapça sözlükler ile Türkiye Türkçesinin standart sözlük kaynaklarından oluşturulmuştur. İncelemeye dâhil edilen kelimeler, köken dilleri olan Arapça ve Farsçadaki temel anlamları dikkate alınarak değerlendirilmiş; ardından her iki Türk dili varyantındaki kullanımları karşılaştırmalı anlamsal yöntemle analiz edilmiştir. Ayrıca, anlam değişmelerinin tarihî arka planını ortaya koymak amacıyla Eski Türkçe ve Orta Türkçe metinlerden elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Çalışma sonucunda, Irak Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde ortak biçimde kullanılan Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin zaman içinde anlam daralması, genişlemesi ve kayması gibi süreçlere maruz kaldığı tespit edilmiştir. Bu anlamsal farklılaşmaların; bölgesel dil teması, iki varyantın farklı dil çevreleriyle kurduğu ilişkiler ve lehçesel gelişim çizgilerinin ayrışmasıyla yakından ilişkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Irak Türkmen Türkçesi, Arapça ve Farsça Alıntı Kelimeler, Anlam Değişmesi.

bağkal

Irk. Trkm. T. *bağkal* "meyve ve sebze satan kimse, manav" (Hürmüzlü, 2013: 80a).

T.Tü. *bakkal* "Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse. (TS, 2011: 239a).

Ar. *bağkal* "bakla ve benzeri şeyleri satan kimse" (Al-Bustânî, 1977: 48c).

< *bakkal* "Ar. günlük ev ihtiyacı için gereken çeşitli yiyecek vb. maddelerini satan kimse veya onun dükkanı." (Tietze, 2016, 1. C.: 562).

Tarihî: **Orh.** -, **Uyg.** -; **Krh.** -, **Hrzm.** -; **Kıp.** GT. *bağkal* "Ar. bakkal" (Karamanlioğlu, 1978: 214a); **Çağ.** GT *bağkal* "Ar. zerzevatçı, gıda satıcısı" (Berbercan, 2011: 260b); **Osm.** *bakkal* "Ar. zahîre ve me'kûlata müteallik şeyler satanesnaf" (Sami, 2011: 233b).

Çağdaş Oğuz: **Az. T.** -; **Trkm. T.** -; **Gag. T.** -.

bibi

Irk.Trkm.T. *bibi* "Far. anneanne ya da babaanne" (Hürmüzlü, 2013: 90a).

T.Tü. "hlc. Hala" (TS, 2011: 330b).

< *bibi* "Far. hanımefendi, eş, zevce, ev hanımı" (Steingass, 1998: 215a); "yaşlı kadın akraba (hala, yenge, abla vs)" (Tietze, 2016, 1.C.: 693).

Tarihî: **Orh.** -, **Uyg.** -; **Krh.** -, **Hrzm.** -, **Kıp.** -, **EAT** *bibi* "1. Hala, 2. Hanımefendi, hanım" (Kanar, 2011: 118a).

Çağdaş Oğuz: **Az.T.** *bibi* "Hala, babamın kız kardeşi." (Altaylı, 1994: 126b);

Trkm. T. -; **Gag. T.** -.

cādı

Irk.Trkm.T. *cādı* "efsun, sihir" (Terzibaşı, 2024: 586).

T.Tü. *cadı* "Far. *cādū* 1. Geceleri dolaşarak insanlara kötülük ettiğine inanılan hortlak. 2. *mec.* Kötülük yaparak başkalarına zarar veren kadın. 3. *esk.* Çok güzel göz." (TS, 2011: 433a).

< *cādi* "Far. sihirbaz, büyücü, insanlara kötülük yapan hortlak; huysuz ve çirkin ihtiyar kadın." (Tietze, 2016, 1. C.: 33).

Tarihî: **Orh.** -, **Uyg.** -, **Krh.** -, **Hzm.** NF *cādū* "Far. büyücü" (Ata,1997: 92a); **Kıp.** İH *cadı* "sihirbaz, büyücü." (İzbudak, 1936: 8); **Çağ.** SD *cādū* "Far. cadı, büyücü; *mec.* sevgilinin gözü." (Eraslan, 1999: 423a); **EAT** -; sadece *cādūlık* "sihirbazlık" (Kanar, 2011: 156a).

Çağdaş Oğuz: **Az. T.** *cadu* "Far. 1. İnsan ve tabiatla olanlara tesir ettiğine inanılan doğaüstü yollar, sihir, büyü, efsun. 2. Çok güzel, cezbedici." (Altaylı I, 1994: 165); **Trkm.T.** *cadı* "büyüçülük, sihirbazlık; büyü, sihir" (Tekin ve diğerleri, 1995: 93a); **Gag. T.** *cadı* "cadı" (Gaydarci ve diğerleri, 1991: 45b).

cüce

Irak Trkm. T. *cüce* "Far. civciv" (Hürmüzlü, 2013: 104a).

T.Tü. *cüce* "1. Boyu, normalden çok daha kısa olan (kimse); 2. *mec.* gelişmemiş (bitki) (TS, 2011: 473b).

Far. جوجه *jūja* "civciv" (Steingass, 1998: 377a)

< *cüce* Far. *cūje* ~ *cūce* "Pek kısa boylu insan vesaire; yavru, özellikle kuş yavrusu, civciv" sözcüğü ile eş kökenlidir" (Tietze, 2016, 2.C.: 117).

Tarihî: **Orh.** -, **Uyg.** -, **Krh.** DLT -, KB -, **Harzm.** -, **Kıp.** -, **Çağ.** ŞSL *cüci* "1. Sevimli çocuk. 2. Cüce. 3. Taze (Buharî, 1298H: 141a); **Osm.** *cüce* "pek kısa boylu (insan vesâire), bodur" (Sami, 2011: 383a).

Çağdaş Oğuz: **Az.T.** *cüce* "1. Civciv. 2. Cüce" (Akdoğan, 1999: 137a); **Trkm.T.** *cüyce* "civciv" (Tekin ve diğerleri, 1995:105); **Gag.T.** *cüce* "aynı anlamda" (Gaydarci ve diğerleri, 1991: 49a).

külçe

Irak Trkm. T. *külçe* "özellikle bayramlarda evlerde yapılan içi şeker ve ceviz dolu, fırın ya da tandırda pişirilen bir çeşit kuru pasta" (Hürmüzlü, 2013: 197a).

الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية

T.Tü. *külçe* "Far. *kulīçe* "eritilerek kalıba dökülmüş maden veya alaşım" (TS, 2011: 1556b)

<Far. *kulīça* "küçük tereyağlı ekmek" (Steingass, 1930: 1045b).

Tarihî: Orh. -, Uyg. -, Krh. -, Hrz. -, Çağ. ŞSL *külçe* "çörek, ekmek, bir tür yuvarlak ufak ekmek" (Buharî, 1298H: 254b); Kıp. TZ *külçe* "çörek" (Khairullah, 2015: 167); EAT SN *külüçe* "Far. külde pişirilen ekmek" (Cin, 2012: 610b); Osm. *külçe* "eritilip, tasfiye olunmamış maden, topraktan çıktığı halde bulunan maden" (Sami, 2011: 930b).

Çağdaş Oğuz: Az. T. *külçe* "1. Kurabiye, 2. Nakışlı çörek. 3. Külçe" (Akdoğan, 1999: 548a); Trkm.T. *külçe* "bir tür tereyağlı çörek" (Tekin ve diğerleri, 1995: 428b); Gag.T. -.

rezil

Irk.Trkm.T. *rezil* "cimri" (Hürmüzlü, 2013: 266a)

TTü. *rezil* "alçak, aşağılık" (TS, 2011: 1979a)

<Ar. *rezil* "alçak, adi, kötü ve ahlaksız kişi" (Al-Bustanî, 1997: 332b)

Tarihî: Orh. -, Uyg. -, Krh. -, Hrz. -, Çağ. *rezil* "rezillik, alçaklık" (Ünlü, 2013: 920b); Kıp. -, EAT; Osm. *rezil* "1. alçak, denî. 2. gülünecek, ayıplanacak, rüsvây, maskara. 3. aşağı, bayağı" (Sami, 2011: 514b).

Çağdaş Oğuz: Az. T. *rezil* "rezil, alçak" (Akdoğan, 1999: 651a); Trkm. T. -; Gag.T. - .

Sonuç

Bu çalışmada Irak Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde ortak biçimde kullanılan, ancak anlam alanlarında tam örtüşme göstermeyen Arapça ve Farsça kökenli isim soylu kelimeler incelenmiştir. İncelenen veriler, söz konusu kelimelerin biçimsel olarak büyük ölçüde korunduğunu; buna karşılık anlamsal gelişimlerinin farklı yönlerde ilerlediğini ortaya koymaktadır.

bağkal örneğinde, her iki varyantta da “gıda satıcısı” temel anlamının korunduğu, ancak Irak Türkmen Türkçesinde kelimenin daha dar bir çerçevede “manav” anlamına yöneldiği görülmektedir. Bu durum, anlam daralmasının tipik bir örneği olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık Türkiye Türkçesinde kelime, daha geniş bir ticari alanı kapsayacak biçimde kullanılmaktadır. Arapça kökenli temel anlamla karşılaştırıldığında her iki kullanımın da kaynak dile bağlılığını sürdürdüğü söylenebilir.

bibi kelimesinde ise belirgin bir anlamsal ayrışma söz konusudur. Irak Türkmen Türkçesinde “anneanne/babaanne” anlamı öne çıkarken, Türkiye Türkçesinde kelime “hala” anlamıyla sınırlı kalmıştır. Farsça kökenli olan bu kelimenin tarihî Türkçe metinlerde hem akrabalık hem de saygı bildiren bir hitap olarak kullanılması, anlam çeşitliliğinin zamanla lehçelere göre farklılaşarak daraldığını göstermektedir.

cādı kelimesi, Irak Türkmen Türkçesinde daha soyut bir anlamla “sihir, efsun” kavramını karşılamakta; Türkiye Türkçesinde ise kişileştirilmiş ve olumsuz çağrışımlarla yüklü bir anlam kazanmıştır. Tarihî ve çağdaş veriler, kelimenin Türk dil alanında hem somut kişi hem de soyut kavram düzeyinde kullanıldığını göstermekte; bu bağlamda iki varyant arasındaki farkın anlam kayması ve mecazlaşma süreçleriyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

cüce örneği, anlam kaymasının en açık biçimde gözlemlendiği kelimelerden biridir. Irak Türkmen Türkçesinde kelime, Farsça kökenli “civciv” anlamını korurken; Türkiye Türkçesinde “kısa boylu kimse” anlamıyla kullanılmaktadır. Tarihî metinlerde ve çağdaş Oğuz lehçelerinde görülen çift

الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية

anlamlılık, bu kelimenin her iki anlam ekseninin de eskiye dayandığını, ancak varyantlar arasında farklı yönlerde geliştiğini ortaya koymaktadır.

külçe kelimesi, Irak Türkmen Türkçesinde geleneksel mutfak kültürüyle bağlantılı olarak “bir tür çörek, kuru pasta” anlamında yaşarken; Türkiye Türkçesinde madencilik terminolojisine özgü “eritilmiş maden kütlesi” anlamında kullanılmaktadır. Tarihî Türkçe veriler, kelimenin başlangıçta gıda ile ilişkili olduğunu, Osmanlı döneminde ise anlam genişlemesi ve alan değişmesi yoluyla teknik bir terime dönüştüğünü göstermektedir.

rezil kelimesinde ise Irak Türkmen Türkçesinde görülen “cimri” anlamı, Türkiye Türkçesindeki “aşağılık, rüsva” anlamıyla örtüşmemektedir. Bu durum, kelimenin ahlaki ve toplumsal değer yargılarıyla ilişkili anlamlarının bölgesel kullanımda farklı yönler evrildiğini göstermektedir. Tarihî metinler ve çağdaş Oğuz lehçeleri, Türkiye Türkçesindeki kullanımın daha yaygın ve yerleşik olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak elde edilen bulgular, Irak Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde ortak kökenli kelimelerin anlam gelişiminde anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması gibi süreçlerin etkin olduğunu göstermektedir. Bu süreçlerin şekillenmesinde, dil teması, kültürel çevre, tarihî gelişim çizgileri ve toplumsal kullanım alışkanlıklarının belirleyici rol oynadığı anlaşılmaktadır.

KISALTMALAR

- Az. T.** : Azerbaycan Türkçesi
Ar. : Arapça
bs. : Baskı
C. : Cilt
Çağ. : Çağatay Türkçesi
Çev. : Çeviren
DLT : Dîvânu Lugâti't-Türk → Kaçalın ve Ölmez, 2019
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
esk. : Eski
Far. : Farsça
Gag. T. : Gagauz Türkçesi
GT : Çağatayca Gülüstan Tercümesi → Berbercan, 2011
GT : Gülüstan Tercümesi (Kitâb Gülüstan bi't-türkî) → Karamanlıoğlu, 1978
Haz. : Hazırlayan
hlk. : Halk ağzında
Hrzm. : Harezmi Türkçesi
Irk. Trkm. T. : Irak Türkmen Türkçesi
İH : El-İdrâk Haşiyesi, İzbudak → 1936
Kıp. : Kıpçak Türkçesi
KB : Kutadgu Bilig
Krh. : Karahanlı Türkçesi
mec. : Mecazen
NF : Nehcü'l-Ferâdîs, Uştmağlarını açuq yolu (Cennetlerin Açık yolu) → Ata, 1998
Orh. : Orhon Türkçesi
Osm. : Osmanlı Türkçesi

الكلمات الدخيلة المشتركة ذات المعان المختلفة بين اللهجة التركمانية العراقية واللغة التركية

- SD** : Sekkâkî Divanı → Eraslan, 1999
SN : Süheyl ü Nev-Bahâr (Kenz'ül-Bedâyi') → Cin, 2012
ŞSL : Şeyh Süleyman Lugati→ Şeyh Süleyman Efendî-yi Buhârî, 1298
Trkm. T. : Türkmen Türkçesi
TS : Türkçe Sözlük → Türk Dil Kurumu Yayınları. 2011, 11. bs.
T.Tü. : Türkiye Türkçesi
TZ : Et-Tühfetü'z-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye→ Khairullah, 2015
Uyg. : Eski Uygur Türkçesi
yay. : Yayınlayanlar

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Yaşar. 1999. Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük, 1., 2. C. İstanbul: Beşir Yayınevi.
Al-Bustânî, Butrus.1977. Kamûs Muhîtü'l Muhît, Beyrut.
Altaylı, Seyfettin. 1994. Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü 1., 2. C. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
Ata, Aysu. 1998. Nehcü'l-Ferâdîs, Uşmağların Açık Yolu (Cennetlerin açık yolu), Dizin-Sözlük: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Berbercan, M. Turgut. 2018. Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistân-ı Türkî), Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları
Cin, Ali. 2012. (Haz.). Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l-Bedâyi'): İnceleme- Metin-Dizin, Konya: Eğitim Yayınevi.
Eraslan, Kemal. (Haz.) 1999. Mevlâna Sekkâkî Divanı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Gaydarcı, G. A., Koltsa, E. K., Pokrovskaya, L. A., Tukan, B. P. 1991. Gagauz Türkçesi Sözlüğü, Kaynak, İ., Doğru, M. (Çev.), Gaydarcı ve diğerleri, N. A. (Ed.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Hürmüzlü, Habib. 2013. Irak Türkmen Türkçesi Sözlüğü, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.
- İzbudak, Velet. 1936. El-İdrâk Haşiyesi, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaçalin, Mustafa S. (Çev.) Mehmet Ölmez (Haz.) 2019. Dîvânu Lugâti't-Turk. Mahmûd el-Kâşgarî. [Kabalcı Yay. 147. Şark Klasikleri Dizisi 17.] İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Kanar, Mehmet. 2011. Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü, İstanbul: Say Yayınları.
- Khairullah, Hamdi. L., 2015. Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lugat-it-Türkiyye, Çeviri-Fiil İncelemesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü.
- Karamanlıoğlu, Ali Fehmi, (Haz.) 1978: Seyfî Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-türkî), İstanbul: Millet Eğitim Basımevi.
- Sami, Şemsettin. 2011. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Kâmûs-ı Türkî, (Haz. Reşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal), İstanbul: İdal Kültür ve Yayıncılık.
- Steingass, Francis. Persian-English Dictionary: Including Arabic Words and Phrases in Persian Literature. Routledge, 2018.
- Şeyh Süleyman Efendî-yî Buhârî, 1298. Lugat-i Çağatay ve Türkî-yi Osmanî, İstanbul.
- Tekin, Talat, M. Ölmez, E. Ceylan, Z. Ölmez, S. Eker. 1995. Türkmence-Türkçe Sözlük, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, Ankara.
- Terzibaşı, Ata, 2024. Kerkük Ağzı Türkmence Sözlük, Tıpkı Basım, 1., 2., 3. C., (Haz.) Necat Kevseroğlu, Bağdat: Darü'l-Kutüb.
- Tietze, Andreas, 2019. Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati 7 (S-Ş), 9 (Y-Z), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türk Dil Kurumu Yayınları. 2011. Türkçe Sözlük. 11. bs. Ankara.

